

Bogusław Piotr Marks

**ZARYS DZIAŁALNOŚCI KOMUNALNEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI
MIASTA ŁODZI W OKRESIE WIELKIEGO KRYZYSU
GOSPODARCZEGO (1930–1935)**

Komunalne kasy oszczędności (kko) były podstawową formą komunalnych instytucji finansowych. Od innych form bankowości różniły się przede wszystkim celem działania, którym były głównie operacje bierne (gromadzenie wkładów). Mniej istotne – zdaniem niektórych autorów – było lokowanie zgromadzonych przez nie środków (operacje czynne)¹.

Komunalne kasy oszczędności określa się jako „samorządowe instytucje bankowe powoływane przez woj[ewódzkie], pow[iatowe] i miejskie związki komunalne”².

W artykule skupimy uwagę na organizacyjno-prawnych aspektach działalności Komunalnej Kasy Oszczędności miasta Łodzi (dalej: KKO m. Łodzi; Kasa), a także przeanalizujemy podstawowe sfery jej funkcjonowania, jakimi były gromadzenie oszczędności i ich oprocentowanie oraz udzielanie taniego kredytu. Trzeba tu podkreślić, że początki aktywności Kasy przypadły na okres wielkiego kryzysu gospodarczego³.

Dotychczas nie ukazały się opracowania poświęcone KKO m. Łodzi. Podstawę źródłową zasadniczej części artykułu stanowią przede wszystkim materiały zgromadzone w Archiwum Państwowym w Łodzi.

---

¹ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku*, MUZA SA, Warszawa 1998, s. 55.

² T. Dębowska-Romanowska, *Komunalne kasy oszczędności*, [w:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, t. A-N, WP, Warszawa 1981, s. 331.

³ Charakterystykę gospodarki polskiej w tym okresie można znaleźć m. in. w: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939*, t. 3: *Wielki kryzys 1930–1935*, KiW, Warszawa 1982.

1. RYS ROZWOJU KOMUNALNYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI NA ZIEMIACH POLSKICH POD ZABORAMI

Historia kko na ziemiach polskich sięga I połowy XIX w. Powstały one jedynie w dwóch zaborach – pruskim i austriackim.

W zaborze pruskim pierwsza kasa oszczędności powstała w 1827 r. w Poznaniu. Po 6 latach zamknięto ją z powodu zbyt niskich obrotów, jednak w 1838 r. znów wznowiła działalność. Funkcjonowanie kas opierało się tam na regulaminie z 1833 r., w myśl którego kasy były przedsiębiorstwami zakładanymi i zarządzanymi przez związki komunalne, które całym swym majątkiem gwarantowały wszelkie zobowiązania kas. W regulaminie zaznaczono, że kasy są przeznaczone głównie dla niezamożnych sfer społeczeństwa. Kasy traktowano jako integralną część majątku związku komunalnego, nie posiadały więc osobowości prawnej. W latach 60. XIX w. w samej Wielkopolsce działało ponad 20 kas⁴.

W 1892 r. kasy wielkopolskie utworzyły prowincjonalny związek rewizyjny w Poznaniu. Stał się on załącznikiem powstałego w 1912 r. Komunalnego Banku Kredytowego. W 1913 r. na ziemiach zaboru, które po I wojnie światowej znalazły się w granicach Polski, funkcjonowało 158 kas. Przetwały one wojnę w dobrej kondycji finansowej⁵.

Pierwszą kko w zaborze austriackim była, utworzona w 1844 r., Galicyjska Kasa Oszczędności we Lwowie. We wspomnianym roku rozporządzeniem cesarskim prawnie uregulowano ustrój kas na obszarze całego państwa austriackiego, m. in. wyposażając kasy w osobowość prawną. Dopuszczono nie tylko zakładanie kko przez związki komunalne, ale i przez nie powiązanych z nimi „przyjaciół ludzkości” – oparte na ofiarności społecznej. Następną kasą, za którą poręczało miasto, powstała w 1861 r. w Tarnowie⁶.

W 1902 r. powstał Związek Kas Oszczędnościowych Galicji. Warto także odnotować utworzenie w 1906 r. Ukraińskiej Szczędnycii. W sumie, w 1913 r. działały 53 kasy galicyjskie i 3 kasy na Śląsku Cieszyńskim. Wszystkie kasy, pomimo trudności, przetrwały okres I wojny światowej⁷.

W zaborze rosyjskim problem osobowości prawnej kas nie został jednoznacznie wyjaśniony. Zezwolono tam jedynie na zakładanie kas w miastach gubernialnych. Do 1862 r. powstało ich 18 (pierwsze w 1843 r. w Warszawie

---

⁴ K. Windakiewicz, *Komunalne Kasy Oszczędności w Rzeczypospolitej Polskiej (organizacja dotychczasowa, ustrój i ustawodawstwo obecne)*, Poznań 1928, s. 5–6.

⁵ Obszerniej: W. Morawski, *Słownik...*, s. 55–56.

⁶ K. Windakiewicz, *Komunalne...*, s. 9–11.

⁷ Więcej: W. Morawski, *Słownik...*, s. 56.

i w Płocku), jednak w okresie 1891–1894 warszawski generał-gubernator Josif W. Hurko rozkazał zamknięcie wszystkich Kas w Królestwie Polskim⁸.

Od lat 80. XIX w. w Królestwie Polskim tworzono Państwowe Kasy Oszczędności (do wybuchu I wojny światowej powstało ich 820). Na terenie Kongresówki nie posiadały one ani funduszy własnych, ani nie udzielały żadnych kredytów, stając się instrumentem drenowania zasobów pieniężnych ludności na rzecz państwa rosyjskiego. Kasy te w 1915 r. w całości zostały ewakuowane przez władze rosyjskie, a zgromadzone w nich wkłady bezpowrotnie utracono⁹.

2. ROZWÓJ KOMUNALNYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI W DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ (DO ROKU 1935)

Podjęmowane jeszcze w czasie trwania wojny próby odbudowy kas przez władze niemieckie i austriackie zakończyły się fiaskiem. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, rozwój kko napotykał ogromne trudności. Kasy starały się odbudować swą pozycję m. in. poprzez gromadzenie jak największych oszczędności. Rozpoczęły też prace nad ujednoczeniem ustawodawstwa, w byłych zaborach pruskim i austriackim wciąż działały bowiem na podstawie odrębnych przedwojennych regulacji prawnych¹⁰. Inną barierą był brak wykwalifikowanego personelu, zwłaszcza na ziemiach zaboru pruskiego, gdzie zarówno pracownicy kas, jak i samorządu byli z reguły obywatelami niemieckimi. Powolny proces tworzenia nowych kas zaczął się tam po wprowadzeniu w 1919 r. dekretu o samorządzie miejskim.

Natomiast na obszarze byłego zaboru rosyjskiego, próbę utworzenia kko podjął w roku 1919 ówczesny minister spraw wewnętrznych Stanisław Wojciechowski. Jednak jeszcze pod koniec wspomnianego roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zaleciło powstrzymanie się z realizacją tych planów do czasu ustabilizowania sytuacji walutowej. Z 18 powstałych wówczas kas do 1924 r. przetrwały jedynie dwie. W okresie inflacji, a następnie hiperinflacji, nie udało się też przetrwać gminnym kasom oszczędnościowo-pożyczkowym¹¹.

Dopiero w II połowie 1926 r. impuls dla rozwoju kko stworzyła faktyczna stabilizacja złotego, nowej waluty polskiej, wprowadzonej dekretem prezydenta

---

⁸ Tamże, s. 56.

⁹ Tamże, s. 56–57. W zaborze rosyjskim działały też – na mocy ustawy z 1868 r., znowelizowanej w 1906 r. – Gminne Kasy Oszczędnościowo-Pożyczkowe (1217 w 1913 r.).

¹⁰ *Księga Pamiątkowa Ogólno-Polskiego Zjazdu Instytucji Oszczędnościowych*, Warszawa 1931, s. 38.

¹¹ W. Morawski, *Słownik...*, s. 57.

Rzeczypospolitej Polskiej (RP) z 17 kwietnia 1924 r.¹² W końcu 1926 r. w Polsce działało już 213 kko¹³. Do czasu wybuchu wielkiego kryzysu gospodarczego w 1929 r. liczba kas wzrosła do 474¹⁴. W okresie kryzysu zaznaczył się jednak spadek liczby kko, co obrazują dane przedstawione w tab. 1.

Tabela 1

Komunalne kasy oszczędności w Polsce na obszarze byłych zaborów

Obszar byłych zaborów	Rok	
	1926	1932
Rosyjski	18	138
Pruski (woj. poznańskie i pomorskie)	123	123
Pruski (woj. śląskie)	17	18
Austriacki	55	100
Razem	213	379

Źródło: *Księga Pamiątkowa I Kongresu Słowiańskich Komunalnych Kas Oszczędności*, Kraków 1933, s. 69.

Liczebny rozwój kko nastąpił po ustaleniu ujednoczonych ogólnopolskich ram ich działalności (wyjątki stanowiły kasy we Lwowie i w Przemyślu). Nastąpiło to na mocy rozporządzeń władz RP o kko z roku 1927 i 1928¹⁵.

Według innego źródła, w kolejnych latach od 1927 do 1935 r. liczba kas wynosiła (stan na 31 grudnia)¹⁶: 241, 314, 368, 374, 379, 377, 367, 364, 363. Warto zaznaczyć, że w 1928 r. funkcjonowało 116 kas miejskich i 198 powiatowych, w kwietniu zaś 1930 r. na 373 kko działało 135 kas miejskich i 238 powiatowych, a największa ich liczba występowała wówczas w województwach: poznańskim (94), pomorskim (38), lwowskim (37), warszawskim (29), krakowskim (28), lubelskim i stanisławowskim (po 19), kieleckim i śląskim (po 18) oraz łódzkim i tarnopolskim (po 17), natomiast najmniejsza w województwach wschodnich: nowogródzkim (7), wileńskim (8), poleskim (9), wołyńskim (12) i białostockim (15)¹⁷.

¹² Więcej: A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Wyd. Key Text, Warszawa 2001, s. 324–327.

¹³ *Księga Pamiątkowa I Kongresu Słowiańskich Komunalnych Kas Oszczędności*, Kraków 1933, s. 68.

¹⁴ T. Dębowska-Romanowska, *Komunalne...*, s. 331.

¹⁵ *Księga Pamiątkowa I Kongresu...*, s. 70.

¹⁶ *Mały Rocznik Statystyczny* [dalej: MRS] 1939, GUS, Warszawa 1939, s. [209]. W wymienionym tu okresie funkcjonowały też 2 kasy „niekomunalne”.

¹⁷ *Księga Pamiątkowa Ogólno-Polskiego...*, s. 38.

W okresie 1927–1932 kko zgromadziły kolejno wkłady w wysokości (w mln zł): 201, 315, 384, 432, 510, 623, natomiast w 1935 r. 881¹⁸. Według obliczeń Wojciecha Morawskiego, kko zgromadziły w latach 1924–1935 wkłady – bez lokat na rachunkach żyrowych – w wysokości (w mln zł)¹⁹: 5,0; 26,3; 57,8; 138,9; 242,2; 360,7; 490,4; 522,5; 544,3; 537,5; 581,0 i 617,7.

Pod względem sumy wkładów, kko w okresie 1929–1934 znajdowały się na drugim miejscu (w latach 1929–1932 za bankami akcyjnymi, a w pozostałych za Pocztową Kasą Oszczędności), skupiając kolejno (w %): 17,7; 20,2; 24,2; 24,8; 24,2 i 23,8 sumy oszczędności wszystkich polskich instytucji kredytowych²⁰.

Gromadzenie oszczędności było podstawowym zadaniem kko. W 1931 r. struktura właścicieli kont oszczędnościowych wyglądała następująco: rolnicy 24,6%, dzieci i młodzież szkolna 15,9%, rzemieślnicy i samodzielni rolnicy 7,8%, urzędnicy 6,3%, kupcy i przemysłowcy 5,3%, inne zawody i bez zawodu 32%²¹. Możemy tu więc znaleźć przedstawicieli niemal wszystkich sfer polskiego społeczeństwa.

Kasy udzielały też kredytów, głównie krótkoterminowych. Podstawową ich formę stanowiły pożyczki wekslowe, choć także – zwłaszcza w przypadku większych kas miejskich – udzielano kredytów w ramach rachunku otwartego za odpowiednim zabezpieczeniem. Natomiast własnym związkom poręczającym lub innym związkom samorządowym udzielane były średnio- i długoterminowe pożyczki komunalne i hipoteczne. W samym tylko 1930 r. kko udzieliły związkom samorządowym długoterminowego kredytu inwestycyjnego na sumę ok. 80 mln zł²².

Według niekompletnych danych w latach 1927–1932 kasy udzieliły krótkoterminowych kredytów kolejno na sumę (w mln zł): 158, 267, 360, 447, 434 i 384, w 1935 r. zaś w wysokości 417²³. Wielkość wszystkich pożyczek udzielonych przez kko była dużo wyższa, np. w samym tylko 1932 r. przekroczyła sumę 680 mln zł, a sam rozkład pożyczek wyglądał następująco (w mln zł)²⁴:

– hipoteczne	174,7 (25,7%)
– wekslowe	288,8 (42,4%)
– na rachunku bieżącym	102,9 (15,2%)
– komunalne na skrypty dłużne	87,3 (12,0%)
– zastawowe	26,5 (3,8%)

¹⁸ MRS, 1939, s. 233.

¹⁹ W. Morawski, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Wyd. SGH, Warszawa 1995, aneks II; por.: *Historia Polski w liczbach*, t. 2: *Gospodarka*, GUS, Warszawa 2006, s. 580.

²⁰ *Komunalna Kasa Oszczędności a bankowość prywatna*, „Oszczędność” 1935, nr 5, s. 65.

²¹ *Księga Pamiątkowa Ogólno-Polskiego...*, s. 40.

²² Tamże, s. 45.

²³ MRS, 1939, s. 226.

²⁴ *Księga Pamiątkowa I Kongresu...*, s. 77.

Z reguły ponad 80% kredytów długoterminowych stanowiły pożyczki inwestycyjne, głównie budowlane.

3. PRAWNO-ORGANIZACYJNE PODSTAWY FUNKCJONOWANIA KKO M. ŁODZI

Zasady funkcjonowania kko w Polsce ustalało rozporządzenie prezydenta RP z 13 kwietnia 1927 r.²⁵

Zostało ono uzupełnione rozporządzeniem wykonawczym ministrów: spraw wewnętrznych oraz skarbu z 26 marca następnego roku (ukazało się 6 kwietnia wraz ze statutem wzorcowym dla tych instytucji). Poszczególne jego rozdziały traktowały o: organizacji kko, ich majątku i funduszach, operacjach biernych i czynnych, szczególnych uprawnieniach, likwidacji kas, władzach nadzorczych oraz zawierały przepisy końcowe²⁶.

Na mocy tych rozporządzeń, kasy uzyskały m. in. osobowość prawną, a ich majątek został oddzielony od majątku związków komunalnych. Związki odpowiadały jednak za wkłady zdeponowane w kasach, jak również – jeśli się tego podjęły – za inne zobowiązania kas.

Własną osobowość prawną kasy uzyskiwały po zatwierdzeniu ich statutu, uchwalonego przez związek poręczający. Od tej chwili stawały się one samoistnymi podmiotami prawnymi, mogły samodzielnie nabywać majątek i zaciągać zobowiązania względem wkladców i innych wierzycieli.

KKO m. Łodzi powstała w 1930 r. Swe czynności podjęła z dniem 31 października tegoż roku. Założycielem Kasy – jako związek poręczający – była Gmina miasta Łodzi, która przeznaczyła 100 000 zł tytułem dotacji bezwrotnej na kapitał zakładowy oraz 50 000 zł na pokrycie wydatków związanych z jej zorganizowaniem i uruchomieniem²⁷. Jako instytucja samorządowa, oprócz statutu, Kasa miała własne organa i własnych pracowników. Nazwa KKO m. Łodzi stanowiła jednocześnie firmę Kasy. Terenem jej działania był „każdoczesny obszar Gminy miasta Łodzi”²⁸, a jej siedziba mieściła się przy ul. Prezydenta Narutowicza 42.

W 1935 r. przy ulicy Pomorskiej 3 otwarty został I Oddział Kasy. Koszty jego organizacji wyniosły 3575,32 zł. W Oddziale zatrudniono 3 osoby²⁹.

²⁵ „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” [dalej: DzURP] 1928, nr 38, poz. 339.

²⁶ *Księga Pamiątkowa I Kongresu...*, s. 70.

²⁷ Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej: APL], KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie KKO m. Łodzi za drugi okres działalności 1932 r.*, Łódź 1933, s. 4.

²⁸ *Statut Komunalnej Kasy Oszczędności miasta Łodzi*, Łódź b.d.w., s. [3].

²⁹ APL, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Sprawozdanie [z działalności za rok 1935 – B.P.M.]*, s. 2.

Statut Kasy, zatwierdzony przez Wojewodę Łódzkiego w dniu 31 lipca 1930 r., został opublikowany w lokalnym dzienniku urzędowym³⁰. Statut ten zawierał 60 paragrafów, zgromadzonych w 7 rozdziałach: I. Organizacja Kasy, II. Majątek i fundusze Kasy, III. Operacje Kasy, IV. Szczegółowe uprawnienia Kasy, V. Likwidacja Kasy, VI. Władze nadzorcze, VII. Przepisy końcowe.

W paragrafie 3 *Statutu* sformułowano podstawowe zadanie Kasy. Było nim: „ułatwić gromadzenie oszczędności i ich oprocentowanie, uprzystępnąć ludności tani kredyt oraz współdziałać w upowszechnianiu obrotu bezgotówkowego”³¹.

Głównymi organami KKO m. Łodzi były: Rada Kasy (miała prawo stanowienia w sprawach Kasy) oraz Zarząd (był organem wykonawczym).

Rada Kasy była ciałem kolegialnym. W jej skład wchodziło 11 przedstawicieli, którymi mogły być wyłącznie osoby posiadające prawo wybieralności do Rad Miejskich na terytorium Polski. Byli oni wybierani przez łódzką Radę Miejską (przynajmniej 6 osób musiało pochodzić z jej grona) na okres 5 lat. Skład Rady Kasy podlegał rotacji: w pierwszych latach ustępowało ze stanowiska po dwóch członków (drogą losowania), a w piątym roku – trzech (według starszeństwa wyboru). Ustępujący mogli być ponownie wybierani. W tajnym głosowaniu wybierano przewodniczącego i jego zastępcę.

Swą wolę Rada Kasy wyrażała w formie uchwał. Były one prawomocne, jeżeli w posiedzeniu uczestniczyła ponad połowa statutowej liczby członków. Posiedzenia mogły być zwyczajne (o ich zwołaniu należało poinformować pisemnie, najpóźniej 7 dni przed posiedzeniem) i nadzwyczajne (na żądanie władzy nadzorczej, prezydenta m. Łodzi, Zarządu Kasy, czy też minimum 4 członków Rady Kasy). Wszelkie sprawozdania i wnioski powinny być kierowane do Rady Miejskiej m. Łodzi za pośrednictwem Magistratu.

Rada Kasy dysponowała szeregiem uprawnień, m. in. do:

- ustanawiania regulaminów, czynności własnych oraz Zarządu Kasy,
- zbywania i obciążania majątku Kasy, ustanawiania zasad zarządzania nim i jego użytkowania, przyjmowania na jej rzecz darowizn i zapisów,
- wyboru i odwołania Zarządu Kasy,
- decyzji o użyciu funduszu zasobowego i zaciąganiu pożyczek,
- stawiania wniosków o rozdziale zysków osiągniętych przez Kasę,
- ustalania projektów zmian statutowych,
- wydawania opinii i występowania do władz miejskich z wszelkimi wnioskami w sprawach Kasy,
- wystąpienia do organu poręczającego z wnioskiem o likwidację Kasy.

---

³⁰ „Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego” z 1 września 1930 r., nr 17.

³¹ *Statut...*, s. 4.

Do rozpatrzenia różnych spraw (np. budżetu) Rada mogła wybrać ze swego grona Komisję. Z każdego posiedzenia powinien być sporządzony odpowiedni protokół³².

Pierwsze posiedzenie Rady KKO m. Łodzi odbyło się 18 sierpnia 1930 r. w obecności 9 członków. Porządek dzienny obejmował: ukonstytuowanie się Rady, rozpatrzenie i przyjęcie jej regulaminu, wybór Komisji Ogólnej, uchwalenie budżetu na okres 1930 r., rozpisanie konkursu na dyrektora Kasy oraz sprawy personalne. Na przewodniczącą Rady jednogłośnie wybrano dr. Edmunda Wielińskiego, jego zastępcą został Ignacy Kulamowicz, a członkami – radni: Kazimierz Hartman, Gustaw Ewald, Reinhold Klim, Jakób Mincberg, Chaim Poznański, Józef Potkański, Benjamin Russ, Baruch Szpiro i Wacław Wojewódzki (zastąpił radnego Pfeifera, który zrezygnował z członkostwa)³³. W późniejszym okresie w składzie Rady następowały zmiany, m. in. dr E. Wieliński przewodniczył Radzie do maja 1932 r., a od września tegoż roku przewodniczącym został K. Hartman³⁴.

Zarząd KKO m. Łodzi składał się z 3 osób. Były one powoływane przez Radę Kasy większością 2/3 jej głosów na okres 5 lat. Członkowie Zarządu nie mogli być jednocześnie członkami Rady i na odwrót.

Zakres działań Zarządu obejmował m. in.³⁵:

- zarządzanie majątkiem i sprawami Kasy według jej *Statutu* i przepisów ustanowionych przez Radę Kasy,
- kierowanie i nadzór nad administracją Kasy,
- sporządzanie i przedstawianie Radzie preliminarza przychodów i rozchodów Kasy, rocznych bilansów i sprawozdań,
- nadzór nad personelem oraz rachunkowością Kasy,
- przygotowywanie wniosków na posiedzenia Rady i wykonywanie jej uchwał.

Postanowiono rozpisać konkurs na dyrektora (naczelnika zarządu) Kasy, w rezultacie którego powołano na to stanowisko Stefana Naruszkiewicza. Wicedyrektorem został Jan Haneman, a na członka Zarządu wybrano Artura Kroninga. Ten ostatni złożył jednak mandat w grudniu 1931 r., a na jego miejsce wybrano Edwarda Andrzejaka – prezesa Rady Miejskiej i dotychczasowego członka Rady Kasy, który rozpoczął swe urzędowanie 21 maja 1932 r.³⁶ W późniejszym okresie następowały dalsze zmiany w składzie Dyrekcji. Doszło do nich m. in. w 1933 r., kiedy to w wyniku „nieodpowiedzialnej polityki”

³² Tamże, s. 4 i n.

³³ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 1: *Protokół nr 1 posiedzenia Rady KKO m. Łodzi w d. 18 sierpnia 1930*, s. 1–2. Uwaga: w artykule podaję oryginalną pisownię imion i nazwisk.

³⁴ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie...*, s. [3].

³⁵ Więcej: *Statut...*, s. 16–17.

³⁶ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie...*, s. 5.

ówczesnych władz, w dniu 11 września tegoż roku, kierownictwo objął Komisarz Rządowy Zygmunt Chudzyński. W listopadzie 1935 r. Zarząd Miejski i Rada Kasy powołały go na stanowisko Dyrektora Kasy³⁷.

Władzę nadzorczą nad Kasą sprawował w I instancji Wojewoda (za pomocą Wydziału Wojewódzkiego), w ostatecznej zaś – minister spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu.

Gmina m. Łodzi sprawowała nadzór nad działalnością Kasy za pośrednictwem Komisji Rewizyjnej. W skład Komisji wchodziło 5 osób, które wybierała i odwoływała Rada m. Łodzi. Ich kadencja trwała 3 lata. Obowiązkiem Komisji było badanie rocznego sprawozdania z działalności Kasy i zamknięcia jej rachunków, które Rada Kasy składała Gminie m. Łodzi. Miała także prawo do przeprowadzania niespodziewanych rewizji Kasy³⁸.

Pierwsze posiedzenie Komisja Rewizyjna odbyła 30 stycznia 1931 r. W jej skład wchodziłi wówczas radni Hartman, Milman, Fiszer, Rychter oraz ob. Waszkiewicz³⁹. Natomiast w 1932 r. przewodniczącym Komisji był Lucjan Szuster, wiceprzewodniczącym Jan Richter, a członkami dr Wilhelm Fischer, Sz. Milman i Franciszek Waszkiewicz⁴⁰. W 1935 r., na mocy uchwały Rady Przybocznej Tymczasowego Prezydenta m. Łodzi z 13 listopada tegoż roku, do Komisji weszli Franciszek Feja, Antoni T. Hejwowski, Franciszek Janowski, Marjan Olszewski i Jan Smarzyński⁴¹.

Szczegółowe lustracje działalności KKO m. Łodzi dokonywane też były przez Wydział Samorządowy Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi oraz przez Związek Miejskich i Powiatowych Kas Oszczędności w Warszawie, którego członkiem Kasa była od 1931 r.⁴²

4. MAJĄTEK I FUNDUSZE KKO M. ŁODZI

Majątek Kasy był osobno administrowany i prawnie oddzielony od majątku Gminy m. Łódź. Majątkiem tym bowiem Kasa odpowiadała za zobowiązania wobec wkladców i innych wierzycieli. Oddzielone od majątku związku porę-

---

³⁷ *Samorząd Miasta Łodzi w latach 1933–1937*, Łódź 1938, s. 337; APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Sprawozdanie [z działalności za rok 1935 – B.P.M.]*, s. 4. Oprócz Z. Chudzyńskiego, w skład Dyrekcji wchodziłi wówczas także J. Janicki i L. Saniewski.

³⁸ Więcej: *Statut...*, s. 20–22.

³⁹ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 3; *Protokół nr 1 z posiedzenia 30 I 1931 r. Komisji Rewizyjnej KKO m. Łodzi*.

⁴⁰ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie...*, s. [3]. W dokumentach występują różnice w zapisie nazwisk.

⁴¹ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Protokół [Komisji Rewizyjnej – B.P.M.]*, k. 14.

⁴² APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie...*, s. 5.

czającego i osobno administrowane były także fundusze należące do majątku Kasy i jej powierzone.

Institucja musiała posiadać, względnie zebrać, fundusz zasobowy, który był przede wszystkim przeznaczony na pokrycie ewentualnych strat Kasy. Fundusz ten powstawał z corocznych zysków Kasy oraz zapisów na jej rzecz i miał być gromadzony do czasu osiągnięcia co najmniej 10% sumy wkładów oszczędnościowych. Po zgromadzeniu ponad 5% sumy wkładów, połowę zysków można było przeznaczyć na cele użyteczności publicznej, gdy zaś zebrano 10% – na cele te można było przeznaczyć całą sumę. Z funduszu tego Kasa mogła – na podstawie uchwał Rady Kasy i za pozwoleniem władzy nadzorczej – nabywać i budować „realności dla własnego użytku”⁴³.

KKO m. Łodzi winna też mieć fundusze – wyrównawczy (na pokrycie ewentualnych strat kursowych posiadanych przez Kasę walorów), specjalne (dla zabezpieczenia własnych operacji i na własne cele inwestycyjne – wówczas, gdy wyczerpane zostały możliwości inwestowania z funduszu zasobowego) oraz emerytalny⁴⁴.

Rachunkowość kapitału zakładowego oraz funduszy zasobowego i wyrównawczego powinna być prowadzona oddzielnie. Rokiem obrachunkowym Kasy był rok kalendarzowy.

5. OSZCZĘDNOŚCIOWO-POŻYCZKOWA DZIAŁALNOŚĆ KKO M. ŁODZI

Kasa dokonywała dwojakiego rodzaju operacji – biernych oraz czynnych.

Pierwsze obejmowały przyjmowanie wkładów na książeczki oszczędnościowe (imienne lub na okaziciela), które mogły opiewać wyłącznie na gotówkę. Wkłady przyjmowane były zarówno od osób fizycznych, jak i prawnych, nie tylko na ich własny rachunek, ale i na rachunek osób trzecich. W Statucie Kasy ściśle określono zasady przyjmowania i wypłaty wkładów, prowadzenia książeczek oszczędnościowych *etc.*⁴⁵

Katalog tych drugich operacji był o wiele obszerniejszy. Kasa została uprawniona m. in. do⁴⁶:

- zakupu różnorodnych typów papierów wartościowych (wymieniono je w p. 1 paragrafu 46. *Statutu Kasy*) i udzielania pożyczek pod ich zastaw,
- udzielania terminowych pożyczek (oprocentowanych i prawnie zabezpieczonych), z zastrzeżeniem dla Kasy prawa przedterminowego odbioru, a dla

⁴³ *Statut...*, s. 24.

⁴⁴ Tamże, s. 22–25.

⁴⁵ Tamże, s. 28–39.

⁴⁶ Tamże, s. 40 i n.

dłużnika – przedterminowej ich spłaty z przynajmniej półrocznym wypowiedzeniem,

- nabywania odpowiednio „zabezpieczonych” wierzytelności hipotecznych,
- udzielania na cele budowlane kredytu wekslowego do wysokości 50% wartości rzeczywiście wykonanych robót,
- udzielania spółdzielniom kredytu do sumy ich udziałów członkowskich oraz funduszków własnych,
- udzielania pożyczek na zobowiązania pisemne (skrypty dłużne) lub na weksle,
- dyskontowania weksli zaopatrzonych przynajmniej w dwa podpisy, zapewniających terminowe ich wykupienie,
- dyskontowania terminowych książeczek oszczędnościowych, wystawionych przez publiczne kasy oszczędności oraz wypowiedzianych i wylosowanych papierów wartościowych i kuponów od nich (na minimum pół roku przed terminem ich płatności),
- umieszczania gotówki (z zastrzeżeniem jej zwrotu na każde żądanie lub za wypowiedzeniem) w różnych instytucjach finansowych,
- udzielania oprocentowanych pożyczek terminowych gwarantowanych przez Państwo, z zastrzeżeniem możliwości przedterminowego ich odbioru,
- udzielania pożyczek Gminie m. Łodzi do wysokości 10% wkładów oszczędnościowych, przy czym za udzielenie jej pożyczki uważano m. in. zakup obligacji gminnych.

Sformułowano też szczegółowe zasady dokonywania powyższych operacji.

KKO m. Łodzi rozpoczęła swą działalność w okresie narastających w gospodarce zjawisk kryzysowych. W dodatku rozpoczęła tę działalność „o własnych siłach”, gdyż pełny kapitał zakładowy wpłacony został przez Gminę m. Łodzi dopiero w 1931 r. Dlatego – pomimo problemów w sferze księgowości i opóźnień w sporządzeniu bilansu – Zarząd Kasy z zadowoleniem podkreślał szybki rozwój instytucji.

W dziale oszczędności, w okresie od 31 października 1930 r. do 31 grudnia 1931 r., na 4287 książeczek oszczędnościowych wpłacono 2 519 751,24, a wypłacono: 1 530 084,36 zł. Po likwidacji 311 książeczek, suma wkładów na pozostałych wyniosła 989 666,88 zł. Natomiast na rachunki czekowe wpłacono 4 262 329,15 zł, a wypłacono 4 145 380,82 zł. Na koniec 1931 r. w kasie pozostało więc wkładów na sumę 1 106 612,21 zł⁴⁷.

W 1932 r. Kasa wydała 3530 nowych książeczek, a 448 zlikwidowała. W końcu tego roku – na 7058 książeczkach – suma oszczędności sięgała kwoty 1 814 705,98 zł. Dodatkowo saldo obrotów na rachunkach czekowych wyniosło 246 521,44 zł. W sumie, na koniec 1932 r. w Kasie pozostały wkłady

---

⁴⁷ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 5; *Sprawozdanie Zarządu KKO m. Łodzi w okresie od 31 października 1930 do 31 grudnia 1931*, s. 2.

w wysokości 2 061 227,42 zł⁴⁸. Przeciętny wkład na jedną książeczkę wynosił: 230,85 zł w 1931 r. i 241,30 zł w roku następnym.

Zróznicowane było oprocentowanie: 8% od wkładów na każde żądanie, 8,5% od lokat trzymiesięcznych i 9% od półrocznych oraz 6% od rachunków czekowych. Natomiast oprocentowanie lokat dolarowych wynosiło 5% od wkładów na każde żądanie, 5,5% od trzymiesięcznych i 6% od półrocznych. Od 1 listopada 1932 r. obniżono oprocentowanie o 1 punkt.

Stały wzrost sum w zakresie operacji biernych w ww. okresie obrazują dane w tab. 2.

Tabela 2

Wielkość wkładów w latach 1931 i 1932
(w zł na koniec każdego miesiąca)

Miesiąc	Rok	
	1931	1932
Styczeń	347 249,74	1 142 694,36
Luty	385 368,32	1 336 246,79
Marzec	489 360,43	1 313 366,98
Kwiecień	607 278,17	1 358 005,74
Maj	757 918,89	1 458 882,43
Czerwiec	905 412,76	1 575 541,28
Lipiec	907 305,90	1 808 802,97
Sierpień	918 747,35	1 666 482,66
Wrzesień	1 004 869,65	1 787 046,86
Październik	1 007 933,40	1 846 572,15
Listopad	1 052 061,57	1 930 256,59
Grudzień	1 106 615,21	2 061 227,42

Źródło: APL, KKO m. Łodzi, sygn. 71: Bilanse za rok [1931, 1932].

Posiadane przez KKO m. Łodzi zasoby gotówkowe – w Kasie, Banku Gospodarstwa Krajowego (dalej: BGK), Polskim Banku Komunalnym (dalej: PBK), Pocztovej Kasie Oszczędności (dalej: PKO) oraz w innych instytucjach kredytowych – w końcu 1931 r. wynosiły 227 008,28 zł, a w 1932 r. już 302 716,78 zł.

Zarząd Kasy prowadził ostrożną politykę finansową, utrzymując spore rezerwy gotówkowe, które stanowiły 30% w 1931 r. i 21,4% w 1932 r. natychmiastowych płynności zobowiązań Kasy w stosunku do lokat. Praktycznie

⁴⁸ APL, KKO m. Łodzi, sygn. 72; *Sprawozdanie...*, s. 6 i n.

niewykorzystany był – przyznany przez PBK w kwocie 75 000 zł – kredyt wekslowy, który Zarząd uważał za rezerwę gotówkową. W dyspozycji Kasy znajdowały się też papiery wartościowe na sumę: 36 149,15 zł w 1931 r. i 64 803,33 zł w roku następnym. Warto nadmienić, że Kasa w 1931 r. nie mogła korzystać z tanich kredytów redyskontowych Banku Polskiego i BGK, gdyż przyznanie takowych mogło nastąpić dopiero po przedstawieniu pierwszego bilansu rocznego⁴⁹.

W polityce kredytowej, Zarząd Kasy starał się przestrzegać zasad

proporcjonalnego, a przede wszystkim racjonalnego rozprowadzania funduszy zebranych z wkładów na potrzeby sfer przemysłowych, kupieckich i rzemieślniczych, jak również szerokich warstw pracowniczych Łodzi w formie dyskonta weksli handlowych i pożyczek gwarantowanych przez 2 żyrantów⁵⁰.

Początkowo stopa dyskontowa wynosiła 11%, jednak od 1 listopada 1932 r. zmniejszono ją do 9,5% w stosunku rocznym.

W 1931 r. przyznano kredyty na sumę 3 205 900 zł, z tego pożyczki stanowiły (w ujęciu procentowym) 16,5, kredyty na cele budowlane 16,1, przemysłu przetwórczego 14,3, handlu 14,3, komorniane 5,8, rzemiosła 5,8, fabryk metalurgicznych 3,9, stowarzyszeń społecznych i użyteczności publicznej 8,1, prasy 2,35, spółdzielni 1,55, przedsiębiorstw elektrycznych i kanalizacyjnych 4,55, szkolnictwa 3,1, przetwórstwa chemicznego 1,95, transportu i komunikacji 1,7. Z powyższej sumy (ogółem załatwiono 4811 wniosków na 17 637 sztuk weksli), gros stanowiło dyskonto weksli handlowych (83,5% ogółu kredytów), podczas gdy pożyczki na weksle poręczone to pozostałe 16,5%. W portfelu Kasy, w końcu 1931 r., znajdowały się weksle zaprotestowane na sumę 45 671,64 zł, z czego do końca I kwartału 1932 r. kredytobiorcy wpłacili 18 331,64 zł. Natomiast w roku następnym, załatwiono 9191 wniosków (na 19 154 sztuk weksli), a suma udzielonych kredytów wzrosła do 5 757 202,51 zł, z czego pożyczki stanowiły (w %) 17,5, a kredyty na cele budowlane 15,1, przemysłu przetwórczego 24,6, handlu 17,6, stowarzyszeń społecznych 7,4, komorniane 7,0, rzemiosła 7,0, szkolnictwa 1,8, prasy 1,0⁵¹. W porównaniu z 1931 r., ogólna suma kredytów udzielonych przez Kasę w 1932 r. wzrosła więc o ca 80%.

Kwoty udzielanych kredytów nie były duże – przeciętnie na jeden wniosek wynosiły 565 zł w 1931 r. i 632 zł w 1932 r., a na jeden weksel odpowiednio 182 i 195 zł.

⁴⁹ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 5; *Sprawozdanie...*, s. 2–3 i sygn. 72; *Bilans roczny i rachunek strat i zysków w d. 31 XII 1931 r. i 31 XII 1932 r.*

⁵⁰ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 5; *Sprawozdanie...*, s. 3.

⁵¹ Oprac. własne na podstawie: APŁ, KKO m. Łodzi: sygn. 5, 70, 72.

Pomyślny rozwój Kasy został przerwany w 1933 r. We wrześniu tegoż roku, w chwili zmiany kierownictwa, instytucja dysponowała – na książeczkach oszczędnościowych i rachunkach czekowych – wkładami na sumę ca 1,8 mln zł. Do końca roku, na 7498 czynnych rachunkach oszczędnościowych, suma wkładów wzrosła do 2 064 235 zł, a więc niewiele przekroczyła sumy zgromadzone w roku poprzednim. Nieco większa – w stosunku do roku 1932 – była kwota wkładów oszczędnościowych (1 952 741,78 zł), natomiast zdecydowanie obniżył się stan rachunków czekowych i bieżących (do 111 493,65 zł). Poważnie skurczyła się też akcja kredytowa. Kasa udzieliła kredytów tylko na sumę 1 235 798,69 zł, tj. o ponad 500 tys. mniejszą aniżeli w roku 1932⁵². Strata operacyjna Kasy (różnica między wpływami a wydatkami) wyniosła 87 303,60 zł. Po odliczeniach, m. in. odpisu na fundusz zasobowy, do pokrycia przez Zarząd Miejski m. Łodzi pozostała kwota 111 553,42 zł⁵³.

W następnych latach trwającego wciąż kryzysu, m. in. dzięki staraniom nowych władz KKO m. Łodzi zmierzającym w kierunku odbudowy zachwianego zaufania społeczeństwa do instytucji, uzyskano znaczną poprawę wyników w jej działalności.

W 1934 r. na 8588 rachunkach oszczędnościowych zgromadzono wkłady na sumę 3 579 363,04 zł, a w roku następnym na 9114 rachunkach wielkość wkładów sięgnęła już 4 503 042,21 zł. W stosunku do 1933 r., w latach 1934 i 1935 stan wkładów wzrósł zarówno na książeczkach oszczędnościowych (odpowiednio do sumy 3 247 036,67 zł i 3 904 480,81 zł), jak i na rachunkach czekowych i bieżących (odpowiednio do 332 327,17 i 598 561,40 zł)⁵⁴.

Nastąpił również poważny wzrost sum udzielonych kredytów: w 1934 r. Kasa udzieliła kredytów na sumę 2 398 242,34 zł, w roku następnym zaś na sumę 3 056 013,21 zł⁵⁵. Według innego sprawozdania, ogólna suma kredytów na dzień 1 stycznia 1936 r. wyniosła 2 988 125,61 zł⁵⁶.

W 1935 r. Dyrekcja Kasy zapoczątkowała udzielanie kredytów dla właścicieli nieruchomości na przyłączanie domów do miejskiej sieci kanalizacyjnej. Ten nowy rodzaj kredytu był stosunkowo nisko oprocentowany (7% w skali rocznej), a jego spłatę rozłożono na 3 lata. Był on zabezpieczony, podobnie jak i inne pożyczki na cele inwestycyjne, kaucją hipoteczną na nieruchomości.

---

⁵² „Kurier Łódzki” 1934, nr 120, s. 4; KKO m. Łodzi. *Sprawozdanie. Rok 1937* [Łódź b.d.w.], s. 18 i 21.

⁵³ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 6; *Protokół Komisji Rewizyjnej*, s. 2. Stwierdziła ona m. in., że rachunkowość Kasy nie była prowadzona w należyty sposób.

⁵⁴ KKO m. Łodzi. *Sprawozdanie. Rok 1937...*, s. 18.

⁵⁵ Tamże, s. 21.

⁵⁶ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Sprawozdanie...*, s. 2.

Jak wspomniano, w tymże 1935 r. uruchomiono I Oddział Kasy, który w końcu roku na 277 kontach zgromadził wkłady oszczędnościowe w wysokości 77 936,26 zł i inkasował ponad 400 sztuk weksli⁵⁷.

Pomimo znacznego ograniczenia wydatków administracyjnych w 1935 r. (o 12,65% w stosunku do roku poprzedniego), Kasa wykazała straty w wysokości 101 054,22 zł. Jednakże Komisja Rewizyjna uznała, że w rzeczywistości straty te były dużo większe, gdyż – wraz ze stratami z poprzednich lat (dyrekcja szacowała je na 698 128,94 zł), o które obwiniano byłę organa Kasy – wyniosły one w sumie 176 825,51 zł. Komisja zaleciła przejęcie strat przez Zarząd Miejski, jako związek poręczający⁵⁸. Przejmowanie strat następowało stopniowo, w miarę stwierdzenia niemożności ściągania zaległych kwot od dłużników. I tak: w 1934 r. Gmina m. Łodzi przejęła straty na sumę 111 553,42 zł, w następnym zaś – na sumę 189 816,78 zł⁵⁹.

W okresie 1933–1935 systematycznie wzrastały ogólne obroty Kasy. W kolejnych latach wynosiły one (w zaokrągleniu w tys. zł): 40 317, 60 321 i 86 866⁶⁰.

Kasa przechowywała gotówkę m. in. w Banku Polskim, PKO, łódzkim oddziale BGK oraz w PBK w Warszawie. Natomiast większość papierów wartościowych – oprócz części znajdującej się w sejfie kasowym – zdeponowana została w BGK. Zarówno gotówka, jak i papiery wartościowe, znajdujące się w siedzibie Kasy, zostały ubezpieczone od kradzieży i włamania – na sumę 550 000 zł, a od rabunku w czasie przenoszenia lub przewożenia w obrębie m. Łodzi – na sumę 30 000 zł. Kasa wykupiła polisę zbiorową w Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych, Towarzystwie Ubezpieczeniowym „Vesta” oraz w Assicurazioni Generali. Natomiast walory znajdujące się w I Oddziale Kasy ubezpieczono od kradzieży w TU „Vesta” na sumę 55 000 zł⁶¹.

6. UWAGI KOŃCOWE

KKO m. Łodzi powstała w okresie niezwykle trudnym dla rozwoju polskiej (i nie tylko) gospodarki. Mimo to zdołała przetrwać czasy wielkiego kryzysu gospodarczego. Podstawą rozwoju kasy były solidne fundamenty ekonomiczne na jakich oparto jej funkcjonowanie. Fundamenty te stworzyła przede wszystkim

---

⁵⁷ Tamże, s. 2–3.

⁵⁸ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Protokół...*, k. 22; *Sprawozdanie...*, s. 3.

⁵⁹ *Samorząd Miasta Łodzi...*, s. 338.

⁶⁰ KKO m. Łodzi. *Sprawozdanie. Rok 1937...*, s. 23.

⁶¹ APŁ, KKO m. Łodzi, sygn. 10; *Sprawozdanie z badania bilansu i zamknięć rachunkowych KKO m. Łodzi za okres sprawozdawczy od 1 stycznia do 31 grudnia 1935 roku*, k. 16.

Gmina m. Łodzi, która z jednej strony przeznaczyła spore kwoty na założenie i rozwój Kasy, a z drugiej – jako związek poręczający – stwarzała możliwości stabilnego rozwoju instytucji. Była bowiem gwarantem każdorazowej wypłacalności zgromadzonych w Kasie środków, przejmowała też wszelkie straty, jakie Kasa ponosiła w wyniku udzielania „złych kredytów i pożyczek”.

KKO m. Łodzi jako instytucja finansowa, zapewniająca prawne bezpieczeństwo oszczędności w tak dużym środowisku pracowniczym i to w okresie głębokiego kryzysu gospodarczego, a także świadcząca kredyty i pożyczki – zwłaszcza drobnym kupcom, przemysłowcom, rzemieślnikom, spółdzielcom oraz urzędnikom – była niewątpliwie tworem potrzebnym i użytecznym. Świadczy o tym m. in. systematyczny wzrost liczby książeczek oszczędnościowych i wielkości wkładów na nich, sumy udzielanych kredytów (z wyjątkiem „przejściowego” ich spadku w 1933 r.) oraz liczby operacji kredytowych. „Zaufanie wkładów” było zapewnione dzięki prowadzeniu przez Kasę ostrożnej polityki finansowej i utrzymywaniu wysokiej płynności rezerw gotówkowych. Prawdopodobnie wzrastała też liczba klientów, którą na koniec 1931 r. szacowano na ca 10 000. Klientami Kasy byli przedstawiciele wszystkich sfer łódzkiego społeczeństwa. Z każdym rokiem rosło ich zaufanie do KKO m. Łodzi.

Mimo iż artykuł ten nie wyczerpuje wszystkich zagadnień dotyczących funkcjonowania Kasy – m. in. ze względu na niekompletność dokumentacji źródłowej, a także na przyjęte ograniczenia odnośnie do jego objętości – myślę, że będzie stanowił istotny przyczynek do głębszego poznania, nie w pełni dotychczas zbadanej, sfery łódzkiej bankowości i że będzie punktem wyjścia podjęcia szerszych nad nią badań.

Bogusław Piotr Marks

THE OUTLINE OF ACTIVITY OF MUNICIPAL SAVINGS BANK OF THE CITY OF ŁÓDŹ IN PERIOD OF THE GREAT ECONOMIC CRISIS (1930–1935)

The activity of the Municipal Savings Bank of the city of Łódź (MSB) in the period of the great economic crisis (1930–1935) is the object of this article. The Savings-bank began its activity on 31 October 1930 on the basis of the Polish Republic President's order of 13 April 1927 about municipal saving-banks, and supplemented by the executive provisions of both the Minister of Internal Affairs and the Minister of Treasury on 26 March 1928. It functioned on the basis of the Bank Charter confirmed by the Provincial Governor of Łódź on 31 July 1930. It was one of the many institutions of this type acting in the Second Republic of Poland.

The main reason of setting up the MSB in Łódź was to make saving easier and to protect savings against speculation and loss, and also, to make giving a “cheap” credit more available. The

Savings Bank had the personality of a public institution of public character and this largely determined the aims and the principles of its functioning.

In the first part of this article was introduced the outline of the development of savings banks on the Polish land during the period of the Partitions of Poland and after regaining independence by Poland (till 1935), while in the principal part were presented the legal and organizational bases of functioning of the MSB in Łódź; besides the bank's activity concerning its passive operations (accumulating savings deposits) and the active ones (giving credits and loans) were analysed. A lot of place was dedicated to the organizational structure of the Savings Bank, and especially to the range of its powers' operation – the Council and the Management (the Board), and also to the Auditing Committee.

The city of Łódź played an immense role as a formal founder of the MSB as well as a guaranteeing association. It was the guarantor of the functioning stability of the Savings Bank. The municipal authorities made, among other things, a list of losses that were result of giving credits and loans by the Savings Bank, which borrowers were not able to pay off. Yet, it must be underlined here that the property of the Savings Bank was administered separately and legally separated from the commune property, because – having its own wealth – the Savings Bank was responsible for its liabilities with regard to its creditors.

In spite of unusually difficult economic conditions in which the savings bank acted and “irresponsible actions” of the first authorities, it managed to survive the period of great economic crisis in a comparatively good economic shape. It was proved, among others, by the systematic growth of the number of passbooks as well as by the amount of the savings in them, and also – despite the break down in 1933 – by the sums of given credits and loans.

MSB enjoyed a wide confidence among the local society, and especially among its “average and lower” classes which made up its basic customers.

Translated by Dominik Olko